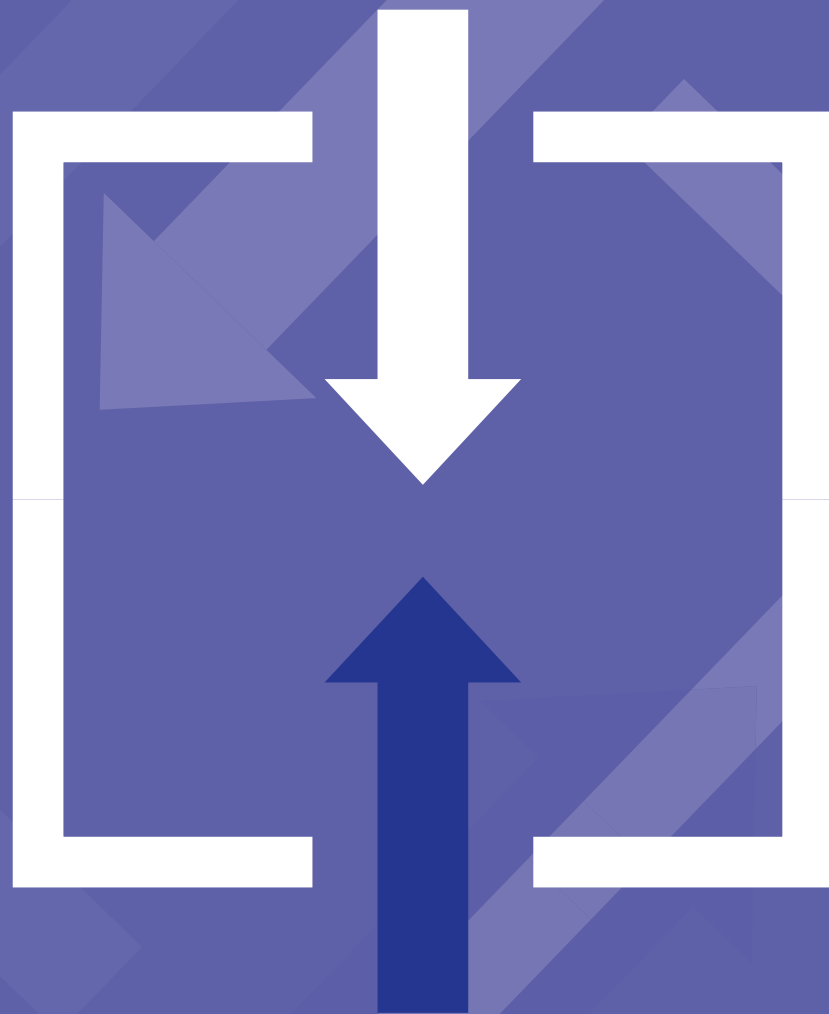

Hogeschool van Amsterdam
Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding

VAN BUITEN

NAAR BINNEN

Het veld aan het woord

M. Bosch en dr. L. van Wessum

Kenniscentrumreeks No.9

Van buiten naar binnen. Het veld aan het woord.

Externe ontwikkelingen en Onderwijs en Opvoeding.
Interviews met stakeholders.

M. Bosch en dr. L. van Wessum

Colofon

Van buiten naar binnen.
Het veld aan het woord.

Externe ontwikkelingen en Onderwijs en Opvoeding
Interviews met stakeholders

M. Bosch en dr. L. van Wessum
juli 2011

Uitgave

Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam

Drukwerk en omslag

Creja Ontwerpen, Leiderdorp
oIC Grafische Communicatie, Alphen aan den Rijn

Bestellen

U kunt deze gratis publicatie bestellen bij het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding via het bestelformulier op de website: www.kenniscentrumonderwijsopvoeding.hva.nl

Eindredactie

Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding
Hogeschool van Amsterdam
Tel. 020 599 5332

Voorwoord

Het domein Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam staat aan de vooravond van een nieuwe beleidscyclus. Richtinggevend hiervoor zijn vanzelfsprekend de beleidsagenda van de minister van Onderwijs¹ en het Instellingsplan van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Het managementteam van Onderwijs en Opvoeding besloot echter dat zij zelf wilden praten met een aantal van haar belangrijke stakeholders, in- en extern. Dat hebben we gedaan. Alle leden van het managementteam, de opleidingsmanagers, de hoofden staf, de secretaresse en ik als domeinvoorzitter hebben elk met drie mensen gesproken, waarvan we het beeld hadden dat ze ons voldoende kenden, maar ook met een juiste distantie hun observaties zouden geven van de samenleving, de sector en ons domein.

Van alle interviews zijn verslagen gemaakt. Daarmee was er echter nog geen systematiseerde input. We hebben dus direct ja gezegd op het aanbod van Loes van Wessum, lid kenniskring lectoraat 'School en omgeving in de grote stad' om een analyse van alle interviews te laten maken. Dat heeft Mariza Bosch, studente van de opleiding Pedagogiek, onder begeleiding van Loes gedaan.

Tijdens de bewerking van alle verslagen – maar dat wisten we ook wel – werd duidelijk dat analyse van de gegevens lastig was omdat de interviews te informeel en te weinig gestandaardiseerd zijn afgenomen. Dat moet en kan een volgende keer dus beter.

Wat we er ook van geleerd hebben, is dat het heel informatief is om met mensen, die betrokken zijn bij onze organisatie, gericht te praten over ontwikkelingen en de wijze waarop ons domein zich daartoe verhoudt en zou moeten verhouden. Dit zal dus niet een laatste keer zijn.

Ook weten we zeker dat we in het nieuwe domeinplan, maar ook in ons onderwijs, ons voordeel zullen doen met de externe blik, die ons gegund is.

Dank voor de interessante gesprekken. Veel plezier met de resultaten.

Mw. M. Freriks
voorzitter domein Onderwijs en Opvoeding, HvA

¹ Actieplan Leraren 2020

Samenvatting

In onderhavig rapport wordt verslag gedaan van de resultaten van de interviews, die in de maart en april 2011 gehouden zijn door leden van het managementteam van Onderwijs en Opvoeding. In het onderzoek is antwoord gezocht op de onderzoeksvraag: *“Welke externe ontwikkelingen zien belangrijke stakeholders van Onderwijs en Opvoeding voor het domein en welke aanbevelingen doen zij voor de verdere ontwikkeling van het domein?”*. Deze onderzoeksvraag is beantwoord door drie onderzoeksvragen te beantwoorden.

“Welke externe ontwikkelingen die relevant zijn voor Onderwijs en Opvoeding worden genoemd door stakeholders van Onderwijs en Opvoeding?”.

De stakeholders geven aan ontwikkelingen te zien in het werkveld, de lerarenopleidingen, en de opleiding Pedagogiek, de maatschappij en de politiek². Hierbij wordt genoemd dat de taken en rollen van leraren veranderen en dat nieuwe leraren onvoldoende hierop worden voorbereid. De vergrijzing van het leraarschap legt druk op het onderwijs en op de realisatie van de maatschappelijke behoefte aan flexibelere school- en vakantietijden.

“Welke consequenties hebben deze ontwikkelingen volgens de stakeholders voor Onderwijs en Opvoeding?”

Door de stakeholders wordt aangegeven dat de genoemde ontwikkelingen consequenties hebben voor de organisatie van het domein, voor de curricula van de lerarenopleidingen en voor de lerarenopleiders. Om in te spelen op de ontwikkelingen wordt aanbevolen de interne en externe communicatie te verbeteren, de curricula op de lerarenopleidingen aan te passen aan de vraag van het werkveld en nieuwe samenwerkingsverbanden met diverse spelers uit het veld aan te gaan.

“Welke aanbevelingen geven stakeholders voor de verdere ontwikkeling voor Onderwijs en Opvoeding?”

De stakeholders bevelen aan vanuit een voorbeeldfunctie diversiteit onder het eigen personeel te stimuleren en ondernemende mensen aan te trekken, te werken aan een duidelijke profilering van het domein en te werken aan een echte lerarencultuur binnen de lerarenopleidingen waarbij er les gegeven wordt zoals de lerarenopleiders wensen dat de studenten dat zelf ook gaan doen en studenten actief te betrekken bij de opleidingen.

De door de geïnterviewde stakeholders genoemde ontwikkelingen en aanbevelingen zijn primair gericht op de lerarenopleidingen, inclusief de Pabo. Opmerkingen specifiek voor Pedagogiek worden niet gemaakt. Omdat een aantal geïnterviewde stakeholders benaderd is vanwege hun pedagogische kennis, gaan we ervan uit dat de door hen gemaakte opmerkingen ook betrekking hebben op de opleiding pedagogiek. De door de stakeholders genoemde ontwikkelingen hebben grotendeels betrekking hebben op het primaire proces, het onderwijs aan Onderwijs en Opvoeding. Consequenties voor de organisatie van het domein worden hieraan verbonden. Het andere primaire proces van Onderwijs en Opvoeding, het verrichten van praktijkonderzoek, is nauwelijks onderwerp van bespreking geweest.

Geconcludeerd wordt dat het houden van interviews met stakeholders gezien kan worden als een belangrijke stap in het realiseren van afstemming tussen opleiding en werkveld. Op basis van de interviews wordt aanbevolen de studenten breed te scholen, bewust te blijven van de consequenties van de veranderende rol van de leraar voor de lerarenopleidingen en actief in te blijven zetten op het verzamelen, produceren en uitzetten van kennis ten behoeve van het veld en het domein. Het door Onderwijs en Opvoeding verrichte praktijkonderzoek kan hierin nadrukkelijker gepositioneerd worden.

² Omdat een aantal geïnterviewde stakeholders benaderd is vanwege hun pedagogische kennis gaan we ervan uit dat de door hen gemaakte opmerkingen ook betrekking hebben op de opleiding pedagogiek.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	4
1. Inleiding	6
2. Onderzoeksmethode	7
3. Resultaten van het onderzoek.....	9
3.1 Externe ontwikkelingen.....	9
3.1.1 Werkveld	9
3.1.3 Maatschappij	11
3.1.4 Politiek.....	11
3.2. Gevolgen externe ontwikkelingen voor Onderwijs en Opvoeding	12
3.2.1 Bestuur / organisatie	12
3.2.2 Curriculum	12
3.2.3 (Leraren)Opleiders	13
3.2.4 Pabo	13
3.2.5 Mbo	14
3.2.6 Tweedegraadsopleiding	14
3.3. Aanbevelingen voor Onderwijs en Opvoeding	14
3.3.1 Bestuur / organisatie	14
3.3.2 Curriculum	15
3.3.3 Opleiders	15
3.3.4 Pabo	16
3.3.5 Mbo	16
3.3.6 Tweedegraadsopleiding	16
3.3.7 Onderzoek.....	16
4. Conclusies en aanbevelingen	17
4.1 Conclusie.....	17
4.2 Aanbevelingen.....	18
5. Literatuur	19
6. Bijlagen.....	20
6.1 Bijlage 1 – Respondenten	20
6.2 Bijlage 2 - Coderingssysteem.....	21
6.3 Bijlage 3 – Terugkoppeling interview uitwerking.....	22

1. Inleiding

Het inventariseren van stakeholders en hun standpunten gebeurt meestal in de fase van agendabepaling van het beleidsproces. Dat is ook bij onderhavig onderzoek het geval geweest. Voorafgaande aan een nieuwe beleidsperiode voor het komend domeinbeleid van Onderwijs en Opvoeding van 2012-2016 zijn belangrijke stakeholders geïnterviewd. Daarbij was de centrale onderzoeksvraag: *“Welke externe ontwikkelingen zien belangrijke stakeholders van Onderwijs en Opvoeding voor het domein en welke aanbevelingen doen zij voor de verdere ontwikkeling van het domein?”*

De beantwoording van deze vraag geeft voeding aan het managementteam van Onderwijs en Opvoeding voor het formuleren van strategische keuzen. Door de gehouden interviews met de stakeholders geeft het managementteam blijk van buiten naar binnen te denken en versterkt ze de relatie met haar stakeholders. De interviewverslagen die door de managementteamleden zijn geschreven zijn in opdracht van het managementteam geanalyseerd door Mariza Bosch, studente Pedagogiek en Loes van Wessum, lid lectoraat “School en omgeving in de grote stad”.

In dit rapport gaan we in het tweede hoofdstuk in op de gehanteerde onderzoeksmethode. In het derde hoofdstuk beantwoorden we de onderzoeksvraag en de deelvragen. We sluiten af met een concluderend hoofdstuk en enkele aanbevelingen.

2. Onderzoeksmethode

In het onderzoek willen wij antwoord krijgen op de vraag: “Welke externe ontwikkelingen zien belangrijke stakeholders van Onderwijs en Opvoeding voor het domein en welke aanbevelingen doen zij voor de verdere ontwikkeling van het domein?”.

We doen dat door de volgende drie deelvragen te beantwoorden:

- Welke externe ontwikkelingen die relevant zijn voor Onderwijs en Opvoeding worden genoemd door stakeholders van Onderwijs en Opvoeding?
- Welke consequenties hebben deze ontwikkelingen volgens de stakeholders voor Onderwijs en Opvoeding?
- Welke aanbevelingen geven stakeholders voor de verdere ontwikkeling voor Onderwijs en Opvoeding?

Om deze vragen te beantwoorden zijn in het schooljaar 2010-2011 door managementteamleden van Onderwijs en Opvoeding interviews gehouden met een aantal belangrijke stakeholders van het domein. De stakeholders zijn benaderd vanuit het netwerk door de managementteamleden en vertegenwoordigen diverse functies. Op die manier kan een breed beeld verkregen worden vanuit diverse gremia. Voor een overzicht van de geïnterviewde personen verwijzen wij naar bijlage 1. Een selectie van stakeholders vanuit een stakeholdersanalyse is niet verricht. In de analyse van de interviewgegevens rapporteren wij dan ook niet over de verschillen in opmerkingen tussen typen stakeholders, maar geven we een algemeen beeld van de door de respondenten gegeven antwoorden op de onderzoeksvragen.

De managementteamleden hebben open interviews gehouden en zijn niet getraind in het houden van interviews. Er zijn geen expliciete afspraken gemaakt over de wijze van verslaglegging van de interviews. Er zijn ook geen eenduidige afspraken gemaakt over een ‘member check’ (Hutjens en van Buuren, 1992). Slechts in een aantal gevallen zijn de verslagen naar de respondenten teruggestuurd met de vraag of zij zich konden vinden in de beschrijving van de weergave van hun uitspraken (zie bijlage 3). Zo ver dat is gebeurd, bleek dat het geval te zijn. Tevens is een conceptversie van onderhavig onderzoeksrapport ter verificatie voorgelegd aan alle respondenten.

De interviewverslagen zijn geanalyseerd met behulp van beschrijvingscategorieën op basis van de kwalitatieve data. Hiervoor is een coderingssysteem gehanteerd. Elk interviewverslag heeft een eigen nummer gekregen, waardoor te traceren is door welke respondent welke opmerking is gemaakt. De tekstfragmenten uit de interviewverslagen zijn in de kantlijn voorzien van codes. De grootte van de tekstfragmenten kan verschillen en is afhankelijk van de inhoud van het fragment. Er zijn ook fragmenten die geen codes hebben gekregen omdat het betreffende fragment geen informatie bevatte over de categorieën die door de codes worden beschreven.

Nadat alle tekstfragmenten zijn geanalyseerd met behulp van het coderingssysteem, is eerst per onderzoeksvraag een overzicht gegeven van de gecodeerde tekstfragmenten. Daarbij is gekozen voor een letterlijke weergave van de tekstfragmenten, waarbij is aangegeven uit welk interviewverslag de codes afkomstig zijn. Op basis van dit materiaal zijn beschrijvingen gemaakt. Voor deze beschrijvingen is alleen gebruik gemaakt van tekstfragmenten met dezelfde hoofdcode die uit tenminste twee bronnen afkomstig zijn. Onder hoofdcodes verstaan wij categorieën die wij op basis van de antwoorden hebben aangebracht (bijvoorbeeld werkveld). Dit is gedaan vanuit het principe van datatriangulatie (Baarda, De Goede en Teunissen, 1995). Yin (1994) geeft aan dat het gebruiken van meerdere bewijsbronnen de constructvaliditeit vergroot. Wij hebben wel uitspraken opgenomen die door slechts één geïnterviewde zijn gedaan wanneer deze uitspraak onderdeel uitmaakt van een categorie omdat deze interessante informatie oplevert.

Het coderingssysteem is opgenomen in bijlage 2. De door de eerste onderzoeker aangebrachte coderingen zijn bekeken door de tweede onderzoeker. Deze tweede onderzoeker gaf dezelfde waardering aan de gegeven codes en week in een aantal gevallen af. Na overleg kwamen beide

onderzoekers tot overeenstemming. Een uitgebreidere analyse van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid is niet verricht.

Op basis van deze eerste uitgebreide analyse van de gecodeerde tekstfragmenten is een samenvattende analyse gemaakt waarin de tekstfragmenten tot in essentie zijn teruggebracht. Op basis van deze analyse zijn de beschrijvende resultaten per onderzoeksvraag uitgewerkt. We rapporteren hierover in de volgende paragraaf.

3. Resultaten van het onderzoek

In onderstaande paragrafen worden de resultaten van het onderzoek weergegeven. In de eerste paragraaf bespreken we de resultaten van de onderzoeksvraag: *“Welke externe ontwikkelingen die relevant zijn voor Onderwijs en Opvoeding worden genoemd door stakeholders van Onderwijs en Opvoeding?”*. In de tweede paragraaf gaan we in op de resultaten van de onderzoeksvraag: *“Welke consequenties hebben deze ontwikkelingen volgens de stakeholders voor Onderwijs en Opvoeding?”*. We sluiten af door in de laatste paragraaf de laatste onderzoeksvraag: *“Welke aanbevelingen geven stakeholders voor de verdere ontwikkeling voor Onderwijs en Opvoeding?”* te beantwoorden.

3.1 Externe ontwikkelingen

In deze paragraaf bespreken we de resultaten van de onderzoeksvraag: *“Welke externe ontwikkelingen die relevant zijn voor Onderwijs en Opvoeding worden genoemd door stakeholders van Onderwijs en Opvoeding?”*.

In de interviews noemen respondenten een groot aantal relevante ontwikkelingen op verschillende gebieden. Zo geven respondenten aan ontwikkelingen te zien in het werkveld ($n=13$), de lerarenopleiding ($n=13$), de maatschappij ($n=14$) en in de politiek ($n=6$). De ontwikkelingen die de respondenten beschrijven binnen deze verschillende categorieën worden in onderstaande subparagrafen weergegeven.

3.1.1 Werkveld

De door respondenten genoemde ontwikkelingen in het werkveld hebben betrekking op de taken van leraren, het aanbod van scholen, de organisatie van het onderwijs, leerlingen/studenten en aanvullende educatie.

Zo geven zes respondenten aan een verschuiving te zien in de taken van leraren. Hierbij wordt genoemd dat leraren tegenwoordig over meer culturele en sociale kennis moeten beschikken ($n=1$), te maken krijgen met een verdergaande individualisering in de klas ($n=2$) en moeten omgaan met een grote diversiteit ($n=1$): verschillen tussen jongens/meisjes en verschillen tussen groepen. Ook wordt er door één respondent aangegeven dat leraren tegenwoordig meer methode afhankelijk zijn. Het werken met veelal complete methodes maakt ‘hangmat leraren’ terwijl het management juist wenst dat leraren actiever worden en meer nadenken. De huidige werkzaamheden worden in toenemende mate geplaatst in het kader van ‘Urban education’: leraren moeten opvoeden in een grootstedelijke context ($n=1$). Hierbij wordt ook opgemerkt dat er te weinig gebruik gemaakt wordt van de 160 uur bijscholing voor leraren ($n=1$) en dat leraren moeten leren omgaan met de, in toenemende mate, gedigitaliseerde leermiddelen ($n=1$).

Naast de verandering in taken van leraren geven drie respondenten aan ook ontwikkelingen te zien in het aanbod van scholen. Zij noemen dat er meer scholen zijn met een kunstprofiel ($n=1$) en dat de aandacht voor taal- en rekenonderwijs, veelal zonder dat er toegelicht wordt wat het belang van deze focus is, toeneemt ($n=1$). Tevens wordt aangegeven dat de aandacht voor taal- en rekenonderwijs verschuift naar aandacht voor de algemene ontwikkeling van leerlingen ($n=1$). In dit kader wordt ook de verdergaande pedagogisering van het onderwijs genoemd ($n=1$).

Ook noemen tien respondenten ontwikkelingen binnen de organisatie van het onderwijs. Zo stellen zij dat er sprake is van stilstaand onderwijs in een veranderende samenleving ($n=1$) en er een verwijdering ontstaat in de afstand tussen het bestuur en de praktijk ($n=1$). Hierbij zijn leraren veelal puur de uitvoerders van beleid, waar zij eerst medecreateur waren. Aangegeven wordt dat allen die bij het onderwijs betrokken zijn, ter verbetering van de kenniscirculatie, vaker aan tafel moeten gaan zitten dáár waar het gebeurt ($n=1$). In het kader van de resultaatgerichtheid van het onderwijs wordt enerzijds gesteld dat dit binnen het onderwijs mist ($n=1$), anderzijds wordt aangegeven dat er een toename opgemerkt wordt in opbrengstgericht werken binnen het onderwijs ($n=1$). Ook noemt één respondent dat het onderwijs tegenwoordig veelal als operationeel proces gezien wordt waarbij leerlingen middels allerlei instrumenten tot eindtermen wordt gebracht. Dit in tegenstelling tot de meer

sociale insteek van de onderwijssetting waarbij leerlingen tot ontwikkeling worden gebracht en kennis krijgen aangereikt. Met betrekking tot het salaris van leraren wordt genoemd dat het aanvang salaris gestegen is ($n=1$) en dat deze niet op basis van niveau vormgegeven moet worden maar op basis van de complexiteit van het onderwijs ($n=1$). Zo wordt op basis hiervan voorgesteld dat een mbo-leraar hoger ingeschaald moet worden dan een wo-leraar. Verder geven respondenten aan dat er meer aandacht moet komen voor het bevorderen van ouderparticipatie ($n=1$), de feminisering van het primair onderwijs ($n=1$), kwaliteitsverbeteringen en vermindering van schooluitval ($n=1$).

Onder de leerlingen en studenten zelf worden ook ontwikkelingen opgemerkt door drie respondenten. Beschreven wordt dat de diversiteit onder leerlingen toeneemt ($n=1$), leerlingen minder graag naar school gaan ($n=1$) en er sprake is van een verlaging van de instroom in het mbo ($n=1$). Dat leerlingen minder graag naar school gaan wordt door deze respondent in verband gebracht met de concurrentie van interactieve media.

Tevens geven vier respondenten aan ontwikkelingen te zien in het aanbod van extra educatie. Vooral is er een grote toename te zien in het tweetalig onderwijs, in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en het mbo ($n=4$). Tevens wordt opgemerkt dat de Voor- en Vroegschoolse Educatie programma's veelal inefficiënt zijn omdat deze te gebrekkig aandacht hebben voor gezinscomponenten ($n=1$).

3.1.2 Lerarenopleiding en opleiding Pedagogiek

De door respondenten genoemde ontwikkelingen in het kader van de lerarenopleiding en de opleiding pedagogiek³ hebben betrekking op het curriculum, de organisatie van de lerarenopleidingen en de afgeleverde studenten.

Tien respondenten geven aan dat zij in de lerarenopleidingen een aantal aspecten missen of voor verbetering vatbaar vinden. Zo geven zij aan vakleraren te zien verdwijnen ($n=1$), dat er beter ingespeeld moet worden op de opkomst van de interactieve media ($n=1$) en dat de importantie van taalbeheersing wordt onderschat ($n=1$). Naast deze punten geven respondenten aan dat leraren beter voorbereid moeten worden op het werk dat bestaat uit een groot complex van activiteiten waarvoor zij dus ook over een groot complex aan vaardigheden en kennis moeten beschikken ($n=2$) en dat leraren tegenwoordig naast lesgeven ook moeten leren hoe zij leerlingen maatschappelijk, emotioneel en opvoedkundig ondersteunen ($n=1$). Ook wordt genoemd dat de aansluitingsproblematiek tussen het vo en het hbo telkens groter wordt ($n=1$). Verder wordt er opgemerkt dat er sprake is van een algemene verlaging van de professionaliteit van het beroep leraar ($n=1$) en dat er een orthopedagogisering van de pedagogiek plaatsvindt ($n=1$).

Een aantal respondenten ($n=6$) noemt tevens een aantal ontwikkelingen dat betrekking heeft op de organisatie van de lerarenopleiding. Zo wordt aangegeven dat de versnelde trajecten voor zij-instromers een groter afbreukrisico met zich mee draagt omdat deze leraren, met 1 dag stage in de week, te weinig uren in de school doorbrengen om alles mee te maken ($n=1$). Over de DIGIpabo wordt gezegd dat deze niet aansluit bij de sociale leefgemeenschap die de school doorgaans is ($n=1$). Tevens wordt aangegeven dat de kenniscirculatie tussen het opleidingsinstituut en het werkveld niet optimaal is ($n=1$) waarbij de lerarenopleiders onvoldoende op de hoogte zijn van de ontwikkelingen in de scholen ($n=1$). Specifiek gericht op Onderwijs en Opvoeding wordt genoemd dat de grondhouding van leraren van Onderwijs en Opvoeding erg negatief is: iets kan niet of onder hele strikte voorwaarden ($n=1$). Ook wordt aangegeven dat de tweedegraadsopleidingen van Onderwijs en Opvoeding zich voornamelijk richten op de sector van de AVO ($n=1$).

Ook met betrekking tot de leraren die net van de lerarenopleiding komen worden door vier respondenten ontwikkelingen opgemerkt. Zo geven zij aan dat de algemene ontwikkeling van leraren sterk is gedaald ($n=2$), er een verschil is tussen de digitale kennis van leraren en leerlingen wat leidt tot onzekerheid bij de leraren ($n=1$), dat deze groep leraren vaker kiezen voor parttime werk ($n=1$) en dat deze leraren veel beter reflecteren op eigen werk en houding ($n=1$). Tevens wordt genoemd dat er relatief weinig allochtone studenten in de opleiding zitten ($n=1$).

³ Omdat een aantal geïnterviewde stakeholders benaderd is vanwege hun pedagogische kennis, gaan we ervan uit dat de door hen gemaakte opmerkingen ook betrekking hebben op de opleiding pedagogiek.

3.1.3 Maatschappij

De door de respondenten genoemde maatschappelijke ontwikkelingen hebben betrekking op ouders & gezin, de samenleving en educatie.

Een aantal respondenten ($n=3$) noemt ontwikkelingen in het kader van ouders & gezin. Zo geven respondenten aan een toename op te merken in de opvoedingsonzekerheid van ouders ($n=1$) en dat er steeds meer gebroken en samengestelde gezinnen zijn ($n=1$). Tevens wordt er enerzijds aangegeven dat ouders tegenwoordig meer eisen stellen aan hun kinderen, de school en leraar ($n=1$), anderzijds wordt opgemerkt dat leraren vaker te maken krijgen met onmondige ouders ($n=1$).

Ook wordt er door vijf respondenten een aantal ontwikkelingen aangegeven dat betrekking heeft op de samenleving. Zo wordt door één respondent aangegeven dat er sprake is van een clash tussen bevolkingsgroepen, die leidt tot een grotere behoefte tot het uitdragen van eigenheid onder deze groepen. Andere trends die worden genoemd zijn: een verharding van de maatschappij ($n=1$), fragmentatie van de samenleving ($n=1$), metropoolvorming ($n=1$), een afreken- en verantwoordingscultuur die gevoed wordt vanuit de politiek en maatschappelijk wantrouwen over de kwaliteit van opleidingen ($n=1$). Tevens zijn er in onze samenleving op dit moment 1.3 miljoen functioneel analfabeten waarvan twee derde het eigen Nederlandse onderwijs heeft gevolgd ($n=1$) en leeft één op de tien kinderen onder de armoede grens ($n=1$). Met betrekking tot de arbeidsmarkt wordt opgemerkt dat de mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt blijken te mislukken door een gebrek aan sociale vaardigheden en kennis ($n=1$). Tevens heeft het openbaar debat tegenwoordig een flinke invloed op leraren en pedagogen ($n=1$).

Met betrekking tot maatschappelijke ontwikkelingen in de context van school en educatie noemen negen respondenten ontwikkelingen. Zo geeft één respondent aan dat er een toenemende behoefte is aan flexibele school- en vakantietijden. Hieraan gekoppeld worden ook de toenemende brede school ontwikkelingen genoemd met openingstijden van 8.00-18.00 ($n=1$). Tegelijkertijd legt de vergrijzing van het leraarschap, met een gemiddelde leraar leeftijd van 54 jaar, druk op deze behoefte. Drie leraren geven aan dat er binnen zeven jaar 70% van de huidige leraren weg zal vallen. Specifiek voor het onderwijs in Amsterdam wordt aangegeven dat er een tweedeling is tussen zwarte en witte scholen ($n=1$) en dat er in Amsterdam veel probleemscholen zijn ($n=1$). Tevens wordt aangegeven dat er een globalisering plaats vindt wat betekent dat diploma's internationaal erkend en gekoppeld moeten kunnen worden ($n=1$) en er te weinig partnerschappen worden aangegaan tussen collega instellingen ($n=1$). Het onderwijs wordt beschreven als een complexe arbeidsmarkt waarbij de authentieke dialoog tussen het werkveld en de lerarenopleiding ontbreekt ($n=1$). Ideeën uit het rapport "Differentiëren in drievoud" van de commissie Veerman worden genoemd als kans die scholen krijgen om zichzelf te profileren ($n=1$).

3.1.4 Politiek

Zes respondenten geven aan voor het domein relevante politieke ontwikkelingen te zien. Zo wordt genoemd dat er onvoldoende geïnvesteerd wordt in het tegen gaan van vroegtijdige schoolverlaters ($n=1$), dat de onderwijsinspectie primair aandacht heeft voor zorgplannen ($n=1$), dat er middels perverse financieringen een gebrek ontstaat aan verbindingen ($n=1$) en dat de overheid wil gaan bezuinigen op het speciaal- en passend onderwijs ($n=1$). Tevens wordt enerzijds aangegeven dat het onderwijs continu onderhevig is aan school overstijgende invloeden gezien de toenemende politieke bemoeienis ($n=1$), waar anderzijds wordt geconstateerd dat het onderwijs te maken heeft met een terugtrekkende overheid ($n=1$).

3.2. Gevolgen externe ontwikkelingen voor Onderwijs en Opvoeding

In deze paragraaf gaan we in op de resultaten van de onderzoeksvraag: *“Welke consequenties hebben deze ontwikkelingen volgens de stakeholders voor Onderwijs en Opvoeding?”*. Respondenten geven aan dat de ontwikkelingen invloed hebben op het bestuur/organisatie ($n=13$), de curricula ($n=12$), (de leraren)opleiders ($n=6$), de Pabo opleiding ($n=8$), de mbo-lerarenopleiding ($n=3$) en de tweedegraadslerarenopleiding ($n=3$). De door de geïnterviewde gegeven antwoorden worden in onderstaande subparagrafen weergegeven per categorie.

3.2.1 Bestuur / organisatie

De respondenten geven een aanzienlijke hoeveelheid ontwikkelpunten aan voor het bestuur en de organisatie. Er wordt aangegeven dat het van belang is om kritisch te blijven kijken naar eigen curricula waarbij men moet zich realiseren dat problemen bij het systeem liggen in plaats van bij de kinderen ($n=1$). Eén van de respondenten noemt in het interview dat mensen geneigd zijn tot conformiteit ($n=1$). Andere respondenten geven in het interview ontwikkelpunten aan die deze conformiteit zou kunnen verbeteren. Er is één respondent die aangeeft dat leraarschap verstevigd moet worden en dat er verhoging van de professie plaats moet vinden. Tevens noemt één andere dat de beeldvorming verbeterd moet worden en is er één respondent die aangeeft dat de sector meer vertrouwen moet genereren en er moet laten zien worden waar de kracht van de sector ligt.

Er wordt veelal gesproken over contacten buiten de school, zowel partners om mee samen te werken als het leggen van verbindingen met schoolbesturen. Drie respondenten noemen het aangaan van partnerschappen. Twee respondenten gaan hier dieper op in. Hierbij geeft één respondent aan dat met partnerschap en commitment de opleiding versterkt zal worden. De ander bespreekt partnerschap in het kader van samen komen en noemt hierbij het samenkomen met het SLO, kennisnet en uitgeverijen. Het afstemmen van de aanpak noemt deze respondent als doel van de samenkomst. Er moet worden ingehaakt op de visie van de school. De scholen moeten gaan beseffen dat zij de opdrachtgevers zijn van de opleiding en van de uitgevers. Ook één andere respondent noemt SLO waarbij ook deze respondent stelt dat er moet worden aangesloten bij de door de SLO opgestelde kerndoelen.

Door twee respondenten wordt er in de interviews gesproken over multiculturele aspecten. Hierbij wordt ingegaan op het geven van kansen aan jonge tweede en derde generatie allochtonen. Voorgesteld wordt dat de HvA een voorbeeldfunctie kan hebben in het aannemen van jonge allochtone professionals. Tevens kan de HvA een proactieve houding aannemen in de tweedeling van witte en zwarte scholen. Het inzetten van onderwijsvernieuwingen wordt ook genoemd ($n=1$). Een andere respondent geeft aan dat de organisatie net als het kind onderzoekend, verbazend en lerend moet blijven. Hierop sluit één respondent enigszins aan door aan te geven dat het managementteam het goede voorbeeld moet geven in het gebruik van moderne kennis en het doen van onderzoek.

Interne aanpassingen die genoemd worden zijn meer computers, de Nederlandse taal centraal stellen in het onderwijs en de school en de poorten open stellen om mensen ouder dan vijftig jaar kennis te laten maken met het huidige onderwijs. Andere voor het domein belangrijke aspecten zijn het checken van de functionaliteit van eigen werkprocessen, het intellectueel kapitaal van de senioren tijdig ondersteunen met jonge ondernemende talenten, jongeren op sleutel posities inzetten en inspelen op de diversiteit. Hierbij geeft een respondent aan van de HvA een opleiding tot vrije denkers te willen maken.

3.2.2 Curriculum

Op zeer uiteenlopende gebieden wordt ingegaan op aanpassingen die gedaan kunnen worden in de curricula. Eén respondent is hierbij voornamelijk ingegaan op verbeteringen van het tweetalig onderwijs. Hierbij geeft deze respondent aan dat de tweedegraads lerarenopleiding voor tweetalig onderwijs gecertificeerd moet worden door de EP als opleider voor tweetalig onderwijs.

Twee respondenten bespreken taal en rekenen in hun antwoord. Hierbij wordt aangegeven dat de basiskwaliteit van reken-, taal- en zaakvakken op orde moet zijn ($n=1$) en dat het zeer nodig is om studenten meer te toetsen op taal en rekenen ($n=1$).

Tevens zal volgens één respondent het curriculum meer aansluiting moeten vinden middels betere aansluiting op de nieuwe generatie. Zo zal er meer keuze mogelijkheid moeten zijn om te kunnen studeren naar eigen talent, intelligentie en leerstijl. Eén andere respondent geeft aan dat het belangrijk is dat de opleidingen nog niet, of net, uitgegeven materiaal gebruikt in het lesprogramma. Tevens geeft één respondent aan dat studenten vaker daar moeten zijn waar het gebeurt in de stad.

Verschillende respondenten ($n=4$) geven aan wat de studenten moeten leren in de opleiding. Zo noemt één respondent dat studenten moeten leren kinderen op een hoger niveau te krijgen, moeten leren omgaan met veranderingsprocessen, moeten leren verbeterplannen in te kunnen zetten bij onvoldoende resultaat en onderzoeksvaardigheden aan geleerd moeten krijgen. Er is één respondent die aangeeft het van belang te vinden dat toekomstige leraren aanleren begeleider te zijn van leerprocessen in een toepassingsgerichte context. Een andere respondent voegt hieraan toe dat leraren moeten afleren afhankelijk te zijn van methodes. Daarnaast moeten de toekomstige leraren volgens deze respondent deelgenoot leren zijn van een team waarbinnen zij verschillende rollen en taken kunnen vervullen als leidinggeven, projectmatig werken, examinering, commercieel werken, coaching, organisatie, kwaliteitszorgboring en andere rollen. Tevens geeft één respondent aan dat de leraren geleerd moet worden aan te sluiten op de interesse van kinderen.

Tot slot geven respondenten aan dat het curriculum aangepast moet worden op de normale opvoeding ($n=1$), dat het van belang is dat culturele en creatieve vakken gedoceerd blijven ($n=1$) en dat de komende jaren de kwaliteit van toetsing en beoordeling in de opleiding verder verbetert en getoetst moet worden ($n=1$).

3.2.3 (Leraren)Opleiders

Aangegeven wordt dat (leraren)opleiders binnen de opleiding creatief en open bezig moeten zijn waarbij men zich moet afvragen: 'wat ga ik bijdragen aan de ontwikkeling van de student/leerling' ($n=1$). Een andere respondent geeft aan dat deze nieuwsgierige onderzoekende attitude gestimuleerd moet worden en stelt dat opleiders de passie van het vak over moeten brengen. Tevens geven twee respondenten aan dat opleiders ook actief moeten zijn in het veld, waarbij één respondent noemt dat dit ook geldt voor parttime leraren. Met betrekking tot bijleren en bijscholing stellen drie respondenten dat hierop ingezet moet blijven worden. Zo geeft één respondent aan dat elke leraar een masterclass moeten volgen, noemt één andere respondent dat leraren mee moeten doen aan een masterclass internationalisering en stelt de derde respondent dat leraren een passende en begrijpende taal aangeleerd moet krijgen.

Tevens geven twee respondenten aan dat leraren bij studenten moeten benadrukken dat het volgen van het nieuws een must is ($n=1$) en dat het belangrijk is dat er goede literatuur ingezet wordt door lerarenopleiders ($n=1$).

3.2.4 Pabo

Met betrekking tot de inhoud van de lerarenopleiding wordt verschillend gedacht door respondenten. Zo is er één respondent die aangeeft dat er meer geconcentreerd moet worden op de achterstand in plaats van het concentreren op 'interculturele bla bla'. Eén andere respondent geeft echter juist aan dat er meer aandacht moet komen voor interculturele competenties. Ook stelt één respondent dat het van belang is dat er niet alleen aandacht is voor rekenen en taal. Een andere respondent die hierop ingaat, geeft aan dat er op dit gebied meer ingespeeld moet worden op de wisseling van de aandacht voor taal en rekenen naar de aandacht voor de algemene ontwikkeling.

Eén respondent geeft aan dat de competenties voor kunst- en expressie onderwijs vergroot moet worden. Ook beschrijft deze respondent dat er op dit gebied beter bij de vraag van het werkveld moet worden aangesloten, er moeten creatieve en sociale werkers afgeleverd worden. Kunst en expressie moeten in minoren opgenomen worden.

Gericht op het kind geeft één respondent aan dat er meer partnerschappen rond het kind moeten worden aangegaan. Het stimuleren van empathie en morele ontwikkeling wordt door één andere respondent genoemd die hier tevens bij aangeeft dat er echt preventief gewerkt moet worden. Met betrekking tot de opleiding wordt verder aangegeven dat er meer ICT toegepast moet worden ($n=1$), dat er ook historische en sociale pedagogiek in opleidingsprogramma thuishoort ($n=1$) en dat alle toekomstige leraren worden toegerust om in tweetalig onderwijs les te kunnen geven ($n=1$).

3.2.5 Mbo

Punten die door de respondenten genoemd worden voor de mbo-lerarenopleiding zijn gelijk aan enkele punten die voor de lerarenopleiding Pabo genoemd zijn. Zo wordt er voor de mbo-lerarenopleiding door één respondent aangegeven dat er geconcentreerd moet worden op de achterstand in plaats van interculturele aspecten. Eén andere respondent stelt dat historische en sociale pedagogiek in het opleidingsprogramma moet en dat toekomstige leraren toegerust moeten worden op lesgeven in het tweetalig onderwijs.

3.2.6 Tweedegraadsopleiding

Ook voor tweedegraadsleraren worden de punten aangegeven die zowel voor de Pabo en mbo-lerarenopleiding genoemd zijn. Zo stellen respondenten dat de aandacht verschoven moet worden van intercultureel werken naar het tegen gaan van achterstanden ($n=1$), er aandacht moet komen voor historische en sociale pedagogiek in de opleiding ($n=1$) en dat toekomstige leraren toegerust moeten worden voor lesgeven in tweetalig onderwijs.

Tevens wordt aangegeven dat tweedegraadsleraren op de hoogte gesteld moeten worden gesteld van CLIL en EIO ($n=1$) en dat taalstudenten tijdelijk in doeltaal moeten verblijven ($n=1$).

3.3. Aanbevelingen voor Onderwijs en Opvoeding

In deze paragraaf bespreken we de resultaten van de laatste onderzoeksvraag: *"Welke aanbevelingen geven stakeholders voor de verdere ontwikkeling voor Onderwijs en Opvoeding?"*. Deze door de respondenten genoemde aanbevelingen hebben betrekking op het bestuur/organisatie ($n=13$), onderzoek ($n=2$), de curricula ($n=9$), de lerarenopleiders ($n=7$), de Pabo ($n=5$), de mbo-lerarenopleiding ($n=1$) en de tweedegraadslerarenopleiding ($n=4$).

3.3.1 Bestuur / organisatie

Vijf respondenten noemen samenwerken als verbeterpunt. Met betrekking tot de interne communicatie en samenwerking stelt één respondent dat er weinig samenhang is tussen de drie poten van het domein; Pedagogiek, Pabo en vo/bve. Eén andere respondent geeft aan dat er intern weinig wordt samengewerkt waardoor er te weinig gebruik gemaakt wordt van de 'inhouse-kennis'. Ook met betrekking tot de externe communicatie worden enkele aanbevelingen gedaan door respondenten. Zo wordt genoemd dat Onderwijs en Opvoeding er goed aan zal doen om actief te worden in CILO ($n=1$) en samen te gaan werken met EP, SLO en alle verwante organisaties ($n=2$). Twee respondenten geven aan dat de samenwerking met het werkveld verbeterd kan worden. Hierbij wordt genoemd dat het domein toe moet werken naar een visie ophalen bij de scholen waarop in de opleiding wordt ingespeeld. Verder wordt aangegeven dat Onderwijs en Opvoeding betere relaties moet leggen met besturen ($n=1$) en dat communicatie en contact houden met partners kan verbeteren ($n=1$). Met betrekking tot het verbeteren van het contact met externe partners wordt in het bijzonder gewezen op de stagebureaus.

Ook met betrekking tot het werven, benutten en stimuleren van het eigen personeel worden aanbevelingen gedaan door zeven respondenten. Eén respondent stelt dat Onderwijs en Opvoeding de nadruk moet leggen op diversiteit onder het eigen personeel vanuit een voorbeeldfunctie. Naast de diversiteit wordt er ook aangegeven dat het van belang is om actieve mensen aan te trekken. Zo wordt gesteld dat er mensen aangetrokken moeten worden die in staat zijn mee te evolueren met trends die fundamentele veranderingen in professionele omgevingen tot gevolg hebben ($n=1$). Tevens wordt aangegeven dat het belangrijk is dat er ingezet wordt op de professionaliteit van de eigen medewerkers ($n=1$) en dat het personeel geleerd moet worden bewust te zijn van de eigen handelingsverlegenheid ($n=1$). Indien er een tekort is aan personeel kunnen volgens één respondent

studenten worden ingezet. Eén andere respondent stelt dat Onderwijs en Opvoeding in ieder geval masterstudenten onderwijskunde van de UvA in moet zetten.

In het kader van de profilering van Onderwijs en Opvoeding noemen drie respondenten enkele aanbevelingen. Eén respondent stelt dat Onderwijs en Opvoeding goede initiatieven moet gaan bevestigen en een eigen richting moet gaan bepalen. Hieraan voegt deze respondent toe dat Onderwijs en Opvoeding moet toe werken naar het ontwikkelen van een echte kenniscultuur met slagkracht. Tevens stellen andere respondenten dat het van belang is dat Onderwijs en Opvoeding goed weet wat er gaande is en kan aansluiten bij ontwikkelingen ($n=1$) en dat Onderwijs en Opvoeding een stevig eigen gezag moet ontwikkelen zodat Onderwijs en Opvoeding een rol van betekenis kan gaan spelen in het maatschappelijk debat ($n=1$).

Ten aanzien van het onderwijs zelf wordt aangegeven dat het van belang is dat het onderwijs wordt ingericht vanuit de studenten in plaats van de school ($n=1$). Eén andere respondent noemt dat het voor het bestuur belangrijk is dat deze inzien dat onderwijs de neiging heeft tot zelfgenoegzaamheid en externe attributies. Ten aanzien van allochtone jongeren stelt één respondent voor hen bij intake een contract te laten tekenen waarbij zij aangeven hoe zij eventuele achterstanden gaan wegwerken.

Verder wordt door één respondent aangegeven dat er geïnvesteerd moet worden in de Pabo om deze weer succesvol te maken.

3.3.2 Curriculum

In negen interviews worden algemene verbeterpunten genoemd met betrekking tot de curricula. Vier respondenten geven aan dat er in de leraren opleidingen les gegeven moet worden over het omgaan met achterstanden ($n=1$), het versterken van ouderschap en het zelfvertrouwen van ouders ($n=1$) en hoe aan te sluiten bij talenten ($n=1$). Eén andere respondent voegt hier aan toe dat er tijdens de opleiding van leraren aandacht moet zijn voor wet- en regelgeving en de wijze waarop kwaliteitszorg wordt ingericht. Aanvullend op deze aanbeveling stelt één respondent dat de opleiding het inzicht van studenten moet versterken in de normale ontwikkeling van kinderen. Hierbij noemt deze respondent dat opvoeden de corebusiness moet zijn en dat de opleiding zich moet richten op de normale ontwikkeling. Eén respondent geeft aan dat er aandacht moet komen voor competenties gericht op kunst- en expressieleraren. Verder wordt aanbevolen studenten voor te bereiden op leerlingen van de toekomst ($n=1$) en lerarenonderzoek te richten op praktijk interventies ($n=1$).

Twee respondenten geven aan dat het curriculum een goede aansluiting moet vinden bij de vraag van het werkveld. Zo noemt één respondent dat Onderwijs en Opvoeding verbindingen moet leggen met kunstinstellingen en creatieve/sociale werkers moet afleveren. Eén andere respondent benadrukt dat het voor de studenten en het werkveld een meerwaarde zal zijn als alle studenten een internationaal perspectief hebben. Tevens wordt genoemd dat er competenties ontwikkeld moeten worden op de verschillende rollen die leraren kunnen hebben binnen een team. Hierbij geeft deze respondent aan dat er naast aandacht voor lesgeven in de opleiding ook aandacht moet zijn voor andere taken van leraren.

Verder geeft één respondent aan dat studenten moeten leren om vragen te stellen bij vanzelfsprekendheden omdat dit binnen het onderwijs niet een vanzelfsprekendheid is.

3.3.3 Opleiders

Met betrekking tot de opleiders doen zes respondenten een aantal aanbevelingen. Eén respondent geeft aan dat de leerkrachten en schoolleiders het eigen proces nauwelijks kunnen vormgeven. Ook de begeleiding die opleiders aan studenten geven en de manier waarop opleiders zelf lesgeven zijn genoemd als verbeterpunten. Zo noemen twee respondenten dat opleiders beter rekening moeten houden met studenten die niet uit zichzelf totaal gepassioneerd zijn ($n=1$), dat er vrijwel niet gedoceerd wordt vanuit een eigen visie op het onderwijs ($n=1$) en dat er door lerarenopleiders les gegeven moet worden zoals zij wensen dat de studenten dat zelf gaan doen ($n=1$). Hieraan wordt toegevoegd dat de lerarenopleiders zich weinig bewust lijken te zijn van hun voorbeeld functie, er is een gebrek aan een echte lerarencultuur.

Volgens twee respondenten doen lerarenopleiders er goed aan om de begeleiding van studenten aan te passen. Zo geeft één respondent aan dat het belangrijk is om meer inzicht in en invloed te krijgen op de begeleiding van de eigen studenten in de praktijk. De andere respondent noemt het belang van het adequaat begeleiden en het sturen van allochtone jongeren in het onderwijs gericht op zelfvertrouwen.

Verder geven respondenten aan dat lerarenopleiders zich meer moeten gaan richten op het afleveren van vakleraren ($n=1$), dat studenten meer betrokken moeten worden bij de organisatie ($n=1$) en dat de visie die studenten hebben op docentschap verder moet gaan dan alleen maar lesgeven ($n=1$).

3.3.4 Pabo

Vijf respondenten doen aanbevelingen voor de Pabo. Hierbij geven twee respondenten aan dat studenten beter voorbereid moeten worden op werken ($n=1$) en dat er in de opleiding beter aangesloten moet worden bij, en gebruik gemaakt moet worden van, de digitale wereld ($n=2$). Ook zal de opleiding volgens respondenten meer aandacht moeten hebben voor interculturele communicatie ($n=1$), voor spraak en uitspraak ($n=1$) en voor de rol van en omgang met ouders en verzorgers ($n=1$).

Voorgesteld wordt door één respondent dat de opleiding tot leraar basisonderwijs vijf jaar zal moeten duren gezien de complexiteit van de functie. Tevens geeft één respondent aan dat het bij de Pabo ontbreekt aan een gevoel van noodzaak tot verandering. Andere respondenten noemen dat het goed zal zijn om een aparte pabo-route in te richten voor jongens ($n=1$) en dat de opleiding tweetalig onderwijs moet stimuleren ($n=1$).

Verder noemt één respondent dat er meer aandacht moet komen voor opbrengstgericht werken. Hierbij geeft deze respondent aan dat studenten geleerd moet worden om data te interpreteren. Afgestudeerden zouden volgens deze respondent in staat moeten zijn om onder andere trendanalyses te maken en weten om te gaan met data uit leerlingvolgsystemen. Tevens wordt aangegeven dat het ondernemerschap van studenten gestimuleerd kan worden ($n=1$).

3.3.5 Mbo

Volgens één respondent is het van belang dat studenten naast de reguliere stages ook bedrijfsstages moeten lopen. Hierbij geeft deze respondent aan dat het belangrijk is dat de nieuwe mbo-leraren ook het werkveld zelf goed leren kennen.

3.3.6 Tweedegraadsopleiding

Tijdens de interviews noemen vier respondenten aanbevelingen/verbeterpunten voor de tweedegraadsopleidingen. Zo wordt aangegeven dat jonge leraren geen goede lesvoorbereidingen maken en geen overzicht hebben op de groep ($n=1$). Aansluitend wordt door twee respondenten aangegeven dat studenten meer vakkennis moeten worden bijgebracht ($n=1$) en dat de opleiding te weinig vernieuwend is ($n=1$). Het gebrek aan vernieuwing komt volgens deze respondent voort uit het grote aandeel van de stages binnen de opleiding. Hierdoor wordt volgens deze respondent veel geleerd over hoe het nu gaat in plaats van hoe het beter kan. Ook de rol van ICT binnen de opleiding is te beperkt en blijft ver achter bij de moderne ontwikkelingen ($n=2$). Tevens geeft één respondent aan dat de tweedegraadsopleidingen te veel gericht zijn op de AVO en er zo te weinig aandacht is voor de beroepskolom.

3.3.7 Onderzoek

Twee respondenten geven aanbevelingen voor (verder) onderzoek. Hierbij geeft één respondent aan dat er getoetst moet blijven worden op hoe de goede ideeën met betrekking tot competentiegericht opleiden ervaren wordt door scholen en studenten. Ook stelt deze respondent voor dat er gekeken moet worden naar hoe het accent op het schrijfwerk binnen de opleiding jongens aanspreekt. De andere respondent noemt dat er onderzoek gedaan moet worden naar welke betekenis de nieuwe media heeft voor de didactiek.

4. Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusie

In dit onderzoek is door het houden van interviews door managementteamleden met stakeholders antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: “*Welke externe ontwikkelingen zien belangrijke stakeholders van Onderwijs en Opvoeding voor het domein en welke aanbevelingen doen zij voor de verdere ontwikkeling van het domein?*”. De hiervan afgeleide deelvragen zijn in de voorafgaande paragraaf beantwoord. In dit hoofdstuk geven we de belangrijkste conclusies weer. We sluiten af met een aantal aanbevelingen.

De geïnterviewde stakeholders noemen veel externe ontwikkelingen die van betekenis zijn voor Onderwijs en Opvoeding. Opvallend is dat de genoemde ontwikkelingen en aanbevelingen primair gericht zijn op de lerarenopleidingen, inclusief de Pabo. Opmerkingen specifiek voor Pedagogiek worden niet gemaakt. Omdat een aantal geïnterviewde stakeholders benaderd is vanwege hun pedagogische kennis gaan we ervan uit dat de door hen gemaakte opmerkingen ook betrekking hebben op de opleiding Pedagogiek.

Opmerkelijk is dat de door de stakeholders genoemde ontwikkelingen grotendeels betrekking hebben op het primaire proces, het onderwijs aan Onderwijs en Opvoeding. Consequenties voor de organisatie van Onderwijs en Opvoeding worden hieraan wel verbonden. Het andere primaire proces van Onderwijs en Opvoeding, het verrichten van praktijkonderzoek, is nauwelijks onderwerp van bespreking geweest. De geïnterviewde stakeholders wijzen wel op het belang van kennisontwikkeling voor het onderwijsveld en zien daarin ook een belangrijke rol voor het domein weggelegd.

De ontwikkelingen die de respondenten noemen hebben betrekking op het werkveld, de maatschappij, de opleiding en de politiek. Hierbij geven de stakeholders aan dat de vergrijzing van het leraarschap druk legt op het onderwijs en de maatschappelijke behoefte aan flexibelere school- en vakantietijden, dat de lerarenopleidingen onvoldoende aansluiten bij de vraag van het werkveld, mede door de veranderende taken en rollen van leraren en het aanbod van scholen.

Aangegeven wordt dat Onderwijs en Opvoeding een betere aansluiting moet vinden bij de vragen vanuit het werkveld. Hierbij wordt genoemd dat leraren beter voorbereid moeten worden op de complexe en lesgevend-overstijgende baan, op het werken in het opkomend tweetalig onderwijs en het omgaan met de toenemende digitalisering binnen het onderwijs. Het verbeteren van de aansluiting met het werkveld kan Onderwijs en Opvoeding volgens de respondenten behalen door het aangaan van nieuwe samenwerkingsverbanden met scholen, SLO, uitgeverijen, kunstenaars, EP en CILLO. De geïnterviewde stakeholders wijzen ook op de noodzaak de interne en externe communicatie binnen Onderwijs en Opvoeding te verbeteren zodat er beter gebruik gemaakt kan worden van in-house kennis. Bovendien kan er dan een betere relatie met partners ontstaan en worden onderhouden en kan de profilering van het domein verbeteren waardoor Onderwijs en Opvoeding een rol zal gaan spelen in het maatschappelijk debat.

In het kader ‘teach what you preach’ geeft een aantal respondenten aan dat lerarenopleiders meer vanuit een eigen visie op onderwijs moeten doceren, studenten meer moeten betrekken bij de organisatie en meer grip moeten krijgen op de eigen studenten. Ook doen enkele respondenten aanbevelingen voor de organisatie van het domein. Zo zal het domein vanuit zijn voorbeeld functie diversiteit onder het eigen personeel moeten stimuleren, ondernemende mensen moeten aantrekken, toe moeten werken naar een kenniscultuur met slagkracht en de samenhang tussen de drie poten van het domein (Pedagogiek, Pabo, vo/bve) moeten verbeteren.

4.2 Aanbevelingen

De geïnterviewde stakeholders wijzen erop dat de veranderende rol van de leraar consequenties heeft voor de lerarenopleidingen. Leraren dienen beter te worden voorbereid op hun rol als ontwerper of mede-ontwikkelaar van het onderwijs en breed geschoold (bijvoorbeeld met betrekking tot (Nederlands en moderne vreemde talen) taalonderwijs, algemene ontwikkeling, hun pedagogische rol en omgaan met ICT) te worden. Het faciliteren van de leerprocessen van kinderen en jongvolwassenen zou in de lerarenopleiding meer aandacht kunnen krijgen, o.a. door gebruik te maken van nieuwe wetenschappelijke inzichten en curriculaire materialen en de inzet van ICT. Het domein zou hierin een voorbeeldfunctie kunnen vervullen. Daarbij wordt door de geïnterviewde stakeholders ook gewezen op het belang van een verder uitgewerkt strategisch personeelsbeleid, met een focus op het verbeteren van het primaire proces, verzorgen van onderwijs aan lerarenopleiders en een verdere samenwerking tussen de opleidingen binnen Onderwijs en Opvoeding.

Leraren en scholen zouden volgens de geïnterviewde stakeholders beter moeten leren omgaan met de sociaal-demografische en economische ontwikkelingen (bijvoorbeeld omgaan met (multiculturele) verschillen; vergrijzing van het onderwijs en aangepaste schooltijden). Het domein zou hierin een belangrijke rol kunnen spelen door partners bij elkaar te brengen.

Onderwijs en Opvoeding zal volgens de geïnterviewde stakeholders actief moeten blijven inzetten in het ophalen van kennis in het veld, deze kennis toetsen en aan te vullen waarna deze kennis terug gebracht kan worden naar het veld. Op deze wijze kan Onderwijs en Opvoeding een grote bijdrage leveren aan de professionalisering van het leraarschap en het onderwijs. Het door Onderwijs en Opvoeding verrichte praktijkonderzoek kan hierin volgens de opstellers van dit rapport nadrukkelijker gepositioneerd worden. Wij doen dan ook de aanbeveling om hiervoor een aanvullend onderzoek te doen waarin kan worden nagegaan welke thema's de komende jaren door het onderwijsveld als relevante onderzoeksthema's beschouwd worden. De onderzoeksprogrammering kan hierop vervolgens worden afgestemd.

Het houden van de interviews met de stakeholders kan gezien worden als een belangrijke stap in het realiseren van afstemming tussen opleiding en werkveld, al plaatsen de opstellers van dit rapport daarbij wel de kanttekening dat de selectie van stakeholders op pragmatische gronden gebaseerd lijkt te zijn. Bespreking van het rapport met de stakeholders, wellicht verbreed met niet-geïnterviewde stakeholders, door het MT kan de relatie met het werkveld versterken. Bovendien biedt het de gelegenheid om met de stakeholders samen te komen tot een verdere uitwerking van concreet te ondernemen acties die kunnen worden opgenomen in het strategisch beleidsplan DOO voor de komende periode.

5. Literatuur

- Baarda, B., De Goede, M., & Teunissen, J. (1995). *Basisboek kwalitatief onderzoek Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Stenfert Kroese.
- Hutjens, J.M., & Buuren, J.A. van (1992). *De gevalsstudie. Strategie van kwalitatief onderzoek*. Meppel: Boom.
- Yin, R.K. (1994). *Case study research. Design and methods*. (Second Edition). California: Sage.

6. Bijlagen

6.1 Bijlage 1 – Respondenten

Er is tevens gebruik gemaakt van informatie uit mailwisselingen tussen Marjan Freriks en Henk Sligte en Mia Verhagen

MT-lid	Gesprekspartner	Functie
Marjan Freriks	Haci Karacaer	Zelfstandig ondernemer diversiteitsmanagement, lid bestuur STWT, lid van Raad van Advies lectoraat Edith Hooge
	Dick Monsma	Adviseur Kunsteducatie, voorzitter commissie Amateurkunst en Cultuureducatie, Raad voor Cultuur
	Kete Kervezee	Voorzitter PO-Raad
Johan Jelsma	Dr. Jan Ax	Onderwijskundige UvA (Gerard M. Willemsprijs/Velon)
	Danielle Brouwers	Leerkracht basisonderwijs Olympus (IJburg)
Sharon van Embden	Anja Vink	Onderwijsjournalist
	Louis Tavecchio	Lector HvA kinderopvang
	David de Vries	Opleidingsmanager Urban management HvA
Erna Smeets	Audrey van Raalte	Docent Nederlands OSB
	Cees Tijssen	Leerkracht groep 8, OBS De Grote Beer in Duivendrecht
	Hans Kuijs	Directeur basisschool Ds. J.L. De Wagemaker / Landsmeer
Sjaak Lammerts	Ineke Schaveling	Opleidingsmanager Universitaire Pabo van Amsterdam
	Rufus Baas	3 ^e jaarsstudent lerarenopleiding
	Simon Gribling	Bedrijfsvoerder DBSV
Douwe van der Kooi	Harry Bemelmans	Directeur Unit G&W en Laboratoriumtechniek Novacollege Hoofddorp
	Mohamed Laznasni	Oud-student wiskunde. Werkzaam op het Helen Parkhurst in Almere
Liz Savage	Stephan Meershoek en Onno van Wilgenburg	Europees Platform
	Roel Bakker	Directeur uitgever VO bij Thieme Meulenhoff
	De heer Asma	Directeur Cosmicus Montessori Lyceum
Frits Rovers	Marjan van Roozendaal	Onderwijsadviseur stuurgroep AOS
Annette Dietze	Annemiek van der Veen	Directeur basisschool De Brug/Westervoort
	Peter Lorist	Beleidsmedewerker Faculteit Educatie HU

6.2 Bijlage 2 - Coderingssysteem

vraag 1

1=Werkveld

- 1.A Taken docent
- 1.B Aanbod scholen
- 1.C Organisatie onderwijs
- 1.D Leerlingen/Studenten
- 1.E Extra educatie

2=Lerarenopleiders

- 2.A Curriculum
- 2.B Organisatie
- 2.C Studenten

3=Maatschappij

- 3.A Ouders/gezin
- 3.B Samenleving
- 3.C Onderwijs

4=Politiek

Vraag 2

1= onderzoek

2= bestuur/organisatie

3= curricula algemeen

4= lerarenopleiders

5= Pabo

6= mbo/KOPP

7= tweedegraads

Vraag 3

1= onderzoek

2= bestuur/organisatie

3= curriculum algemeen

4= lerarenopleiders

5= Pabo

6= mbo/KOPP

7= tweedegraads

6.3 Bijlage 3 – Terugkoppeling interview uitwerking

MT-lid	Gesprekspartner	Uitwerking teruggekoppeld aan respondent
Marjan Freriks	Haci Karacaer	teruggekoppeld
	Dick Monsma	teruggekoppeld
	Kete Kervezee	teruggekoppeld
Johan Jelsma	Dr. Jan Ax	niet teruggekoppeld
	Danielle Brouwers	niet teruggekoppeld
Sharon van Embden	Anja Vink	niet teruggekoppeld
	Louis Tavecchio	niet teruggekoppeld
	David de Vries	niet teruggekoppeld
Erna Smeets	Audrey van Raalte	teruggekoppeld
	Cees Tijssen	teruggekoppeld
	Hans Kuijs	teruggekoppeld
Sjaak Lammerts	Ineke Schaveling	teruggekoppeld
	Rufus Baas	teruggekoppeld
	Simon Gribling	teruggekoppeld
Douwe van der Kooi	Harry Bemelmans	teruggekoppeld
	Mohamed Laznasni	teruggekoppeld
Liz Savage	Stephan Meershoek en Onno van Wilgenburg	niet teruggekoppeld
	Roel Bakker	niet teruggekoppeld
	De heer Asma	niet teruggekoppeld
Frits Rovers	Marjan van Roozendaal	teruggekoppeld
Annette Dietze	Annemiek van der Veen	teruggekoppeld
	Peter Lorist	teruggekoppeld

Hogeschool van Amsterdam
Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding